

Próféta, balettcipőben

Füst Milánról

● Születésének 125. évfordulójára

A magyar irodalom legrejtélyesebb írója. Abból csinált irodalmat, ami – legkivált az önkínzóknak – gyönyörűség: a *szenvedésből*. Bibliai hegyek magasából szállt alá, hogy a tengermélyet is megérintve *prófétai igéit* hangoztathassa. Az élet – halál. Vagy majdnem az. Szólongatni kell, belé kell szeretni, hogy érezzük a búcsú méltósága hozzátartozik emberi lényünkhöz. Füst Milán sajtós *időjátékában* a halálvágy – paradox, a halálvágy mint életelixír – az élet bizonyítéka.

A félelem a fiatalnak éppúgy a torkát szorongatta, mint a bölcs aggastyánét. Babits, a torkában lázas bombákkal halálraítélt Babits nem rettegett úgy az elmúlástól, mint ő. A *sötétben* töltött néma férfikor – férfikor? az egész élete! – tele ismeretlen árnyékokkal. Nem tudhatni, másé-e az árnyék – kedvenc drámájának főhőiséé, Negyedik Henrik királyé? villódzó regényalakjáé, Störr kapitányé? –, vagy saját levethetetlen ruhája. Avval, hogy időtlen idők óta magára égett teherként viseli – naptárában ezredévek *füstje szállong* a bíborvörös alkonyatban –, csaknem jellemtulajdonságává nő a tehertől (az *édes* tehertől) kapott tündökletes légszomj.

Archaikus szavakkal, egy néma orgona zenéjét idéző, ódon betűkkel teleszórt mezején a bibliai ősök és Vörösmarty ültetett virágot. A különc kertész – a *Nyugat* írói között a legkülönösebb –, miközben ápolja kertjét, zsoltáros hangon énekel. Kemény fájdalma – a tükörfagy jégvirágokat hordoz – mintha egy sosem elkövetett bűn megbocsátásáért esdekelne. „Fagyos és sötét a föld. S egyre ridegebb lesz, meglásd, amint majd lassu ütembe’ fordul / Az Orion-csillagzat ködképe felé (---) S már itt harsog feletted az apokalypszis száraz

kőfürgetege, melyben / A fagyott göröngy majd úgy repül, akár a vak madár...”

Íme az *új versek* közül a *Tél*. Minthogy az életműben *régi* és *új* között nincsen különbség – ugyanaz a *szakállas* bölcs borosta kontúrozza a szavakat –, az ezer éve született nem is fejlődött. Már csecsemőkorában a végzetes hatalmaktól megkapta azt a kőkoporsót – mindvégig világvégi szelek fújták-kaszabolták eme fura *bölcsőt* –, amelynek szorítása haláláig érződött. Meghatározta a *nyelv-*

fuvola – kényesen a szépsézet körül forgó hangszer – látomásos világát.

Aki, miként az *A magyarokhoz* verszárása közli, *prófétáktól* származik. S ezáltal baljós körülmények között is a jövőző piktor. Mert fénnel oszlatja a sötétséget, *értékfeltő*. „Oh jól vigyázz, mert anyád nyelvét bízták rád a századok / S azt meg kell védened. Hallgass reám. Egy láthatatlan lángolás / Teremté meg e nagy világot s benned az lobog. Mert néked is van lángod: / Szent e nyelv! S több kincsed nincs neked! Oly csodás nyelv a magyar. Révület fog el, ha rá gondolok is, / Ne hagyj tehát, hogy elmerüljön, visszasüllyedjen a ködbe, melyből származott / E nemes-szép alakzat...”

Szabad vers – a kritika Füsttől eredezteti a *hőmpölygő* szöveget –, szabad vers, iramló szarvasokkal, égis feszített vitorlával? Antik formaélmények a láz, a lángolás, az egyetemessé váló halálvágy és ború – a reszketés s félelem – igézetében? Ódon kincstár vaspántokkal erősített ajtókkal. Amelyen, didergő ész ide vagy oda, a *hajnal* dörömböl. Hogy még inkább érezzük, a megvilágosodás *pirját*, amely műfajtól függetlenül a lázas próféta – a költészetében is tanító – szavainak velejárója.

Míthogy abszolút költő, nemesen sikló csónakot tett vizeinkre, melynek többnyire *látomás* feszíti a vitorláját. Ez az időbontásos módszerre épülő látomás lehet egzisztencialista beütésű vagy „a tébolyba hajló időt” biblikus módon kezelő –

Bori Imrével ellentétben az *A feleségem történetét* elemző Féja Géza *Füst Milán költészetéről* regél –, sodrása van, hangulata van. *Álom* és *való* úgy válik egyszerre a szerelem, az önzés, az egymás titkaiba kutakodó *játék* nászágyává, hogy a „fürdőző Zsuzsannák” éppúgy örülhetnek, mint az életüket leselkedéssel megédesítő vénnek. A tenger, a sziget, Párizs és London – nem beszélve a szereplőkről – a budapesti nagykerület betonteknőjéből sarjadzik, s a *költészet* emeli őket oda, ahol a helyük: az irrealitás-ban gyökerező *álomszerű valóság* talajára.

Hogy a *démon* mit súgott a fiatalon is aggyastyán, és később még jobban aggyastyáná levő, jobbára a *léttitok* és a *halálfélelem* tekenőjébe fürdőző író fülébe, nem tudhatni. Ám amit látunk, olvashatunk, az nem mindennapi irodalom. Füst Milán nemcsak a költészetben volt poéta, ám az esszében, szépprózában, drámában is. Belemerülvén világába, a *Boldogtalanok* is boldogok lesznek. Mert a maszkok mögött – Istenem, mennyi tündökletes játék! – a mese hús-vér valósága borzolja idegrendszereinket.

Egy öszövétségbeli próféta a legszorítóbb, legsúlyosabb bakancsban kaptat fölfelé a hegyre – mert az ég közelben igazság lakozik? –, s mi a tonnakkal nehezített *ódon* baktatása ellenére is úgy látjuk, mintha röpülne. Állapotából következően mi más volna?

Próféta, balettcipőben.